

talismu a krásné literatuře. Hospodaření ve velkých kompletech, moderní architektura, jež počítá jen s masami hmoty a potírá detail a ornament souvisí se snahou moderního člověka vyváznouti z osiřelého individualismu minulých věků. I moderní kapitalismus se svými trusty a koncerny jest výrazem moderní touhy po totalitě. I bolševictví jest dokladem této snahy. Moderní technika stala se velikým nástrojem v rukou lidstva, jež ztratilo smysl pro osud jednotlivců, smysl pro srdce a pro duši. Proto se tak často stává nástrojem smrti, místo aby byla nástrojem života. Jest otázkou životní moudrosti, jak ji vrátiti původnímu úkolu.

PROF. DR. C. HARAOUÍ:

JE KAPITALISMUS ZODPOVĚDNÝ ZA KRISI?

Již po léta jsme trpělivě očekávali — pod vlivem národohospodářských teoretiků — konec cyklické krise, jejíž zhoubné účinky na nás doléhaly. A opravdu pojem »cyklu« obsahuje myšlenku děje dočasného; po periodě klesnutí cen, podle okolností více nebo méně prodloužené má následovati rytmus vyrovnaného hospodářského života. Situace se však nelepší. V některých odvětvích lidské aktivity se dokonce zhoršuje.

Mnoho podnikatelů a mnoho těch, jež stojí v čele vlád, opouští teoretiky a nemůže již podržeti pasivní postavení naproti zcela desorganisovanému hospodářství. Tito lidé poslouchali prorocství z konce roku 1930, podle nichž perioda nízkých cen surovin měla se skončiti začátkem léta 1931. Víme ze zkušenosti, jak křehké byly vysvětlovací formule ministrů.

Instinktivně pochopili vedoucí činitelé velikých podniků, že nebylo možno porozuměti a proniknouti celou krisi pouhým rozborem, a to poněkud povrchním, alternací, nevyhnutelných v režimu nadvýroby, a majících za následek pokles cen, jenž reguluje světový trh a zlepšuje jej.

Pokud se týče ministrů, eventuelně vlád, ti zase přičítali největší důležitost událostem politickým. Všimli si okamžitě, že nejistota a nedostatek trvalé bezpečnosti ve vztazích velkých národů, na př. Německa a Francie, byly s to položiti citelné překážky mezinárodnímu oběhu kapitálů.

Politikové si všimli více než národohospodáři nepřizpůsobení cen v malém změnám cen ve velkém. Národohospodáři jsou toho názoru, že cena placená spotřebitelem se mění podle prodejních podmínek výrobcových teprve vždy po určitém čase. To se dá snadno vysvětliti.

Avšak mezi cenami ve velkém a cenami v malém zůstával rozpor stále a stále, a bylo vskutku nutno si všimnouti, že v národním hospodářství skoro všech národů došlo ke změně, jež dává krisi novou a vážnou tvářnost. Spousta těch, jež mají co společného s obchodem nebo s vládou, opouští dnes konstrukce teoretiků a nahrazují myšlenku cyklické krise pojmem vývoje kapitalismu, pojmem krise režimu.

Kapitalistický režim není prostě hospodářským prostředím, jež zajišťuje výrobu pomocí nastřádaných a nahromaděných úspor, které nesou jméno kapitál. Prostředí zcela kolektivistické, totiž sovětský režim, vyrábí úplně takovým způsobem. Přece je tu však jeden rozdíl: nástroj pracovní je majetkem dělníků, proletářů, kolektivity.

Z toho se uzávírá, že hlavní známkou kapitalismu je detence kapitálu ve prospěchu osob, které nemusejí býti podnikateli a těmi, jež uvádějí v chod výrobní prostředky.

S tohoto hlediska dnešní krise nemůže míti hlubokých a škodlivých následků pro kapitalistický režim. Není tu nebezpečí revoluce, ale prostě ztrát, vážných pro jednotlivce, kteří nemají už žádných výhod ze svých úspor a dokonce vidí, jak se tyto úspory obracejí v niveč. Je to trapné, ale režim sám trvá dále.

Bylo by však vrcholně povrchním, nedostatečným omeziti se na tyto názory, na takový rozbor.

Kapitalistický režim mohl existovat pouze díky jistému regulujícímu mechanismu, velmi snadno měnitelnému, pokud se týče lidí, jej řídících i kapitálů, v něm nutně vystupujících, majících co nejlépe sloužiti potřebám lidstva.

Na první pohled zdá se individualistická výroba anarchickou. Nemůže-li kdokoliv přinést svůj vlastní kapitál na trh a přeměnit jej ve výrobní prostředek, nevšímaje si při tom ani schopností celku, nevšímaje si naprosto přizpůsobení výroby spotřebě? Krise nadvýroby je tedy nevyhnutelná.

Ve skutečnosti je tomu v normálně fungujícím kapitalistickém prostředí docela jinak. Výroba není rozhodně dirigována jedinou vůlí. Je výsledkem milionů rozhodnutí, a to rozhodnutí učiněných bez zjevného donucení.

K rovnováze se může dospět jen tehdy, bude-li tu existovat jakási přirozená síla, schopná ukázat automaticky výrobcům jejich zájem vzhledem k celku potřeb trhu.

A v normálním kapitalistickém režimu tato síla existuje; zmizí-li však, je krise kapitalistického režimu neodvolatelná.

Ona přirozená síla, hrající úlohu regulátora, to je cena. Cena se mění podle stupně užitečnosti, který příkládají různým výrobkům spotřebitelé, schopní vyplatit tyto výrobky v penězích. Přizpůsobuje-li se bez ustání výroba mnohostranným potřebám národním a mezinárodním, děje se tak díky zvláštnímu jevu nivelisace, jež existuje ustavičně a jejíž výsledky jsou neustále patrné a tím účinnější, čím je civilisace pokročilejší a konkurence volnějši.

Těžisté nesčetných pohybů cen spočívá ve výrobní ceně. Pohyby kolem tohoto bodu udávají stupeň užitečnosti výrobků a díky tomuto jedinému faktu majitel kapitálu ví, jak by nejvýhodněji využil svého majetku.

To není vše. Tento mechanismus je také velkým regulátorem národního a mezinárodního oběhu kapitálů v prostředí volné konkurence. Je tedy třeba uznati, že v normálním kapitalistickém režimu působí stejně jako síly fyzické přirozenosti i jakási síla podvědomá, aby státy, jež mohou a mají vyvinouti své hospodářství, měly úměrně veliký kapitál svým možností a svým schopnostem.

Tento mechanismus cen přitahujících nebo zmenšujících kapitál, je také prostředkem pokroku opravdové síly. Vývoj podniků musí přispět ke stálému zlepšení technických podmínek výroby. Zboží všeho druhu bude nabízeno při stále více přístupných cenách vždy většímu množství spotřebitelů. Hospodářský pokrok bude podporou pokroku civilisace. A tak jedině díky ceně regulující trh a pobádající lidi i s jejich kapitály k nejlepšímu jejich užití pro kolektivitu, se uskutečňuje »ve světě těžším z vědeckých pokroků a neustálých objevů týkajících se všech stránek hospodářského života materiální blahobyti, osvobozující z otrocké práce, k níž bylo lidstvo přinuceno«.

Dlouhé trvání krise a její rozsah se vysvětlují zmizením něčeho veledůležitého pro normální fungování kapitalistického režimu.

Na místo stoupání a klesání cen, které ukazovalo, že určitý výrobek byl více nebo méně požadován a která umožňovala podnikatelům včasné zmenšení nebo zvětšení jeho výroby, nastoupil za války a po r. 1919 režim intervenční, režim fiskální — díky »osvícenskému státu« — režim monopolů a dohod, který zničil regulační orgán oběhu kapitálu a pohybu jednotlivců k užití nejprospěšnějšímu i jednotlivcům i kolektivitě.

Konstatuji tento zjev, neboť jej považuji za opravdu vysvětlující příčinu hloubky a rozsahu a trvání jevu hospodářské desorganisace, jež vyvolává oprávněný neklid.

Jakým způsobem byl zničen tento regulační mechanismus kapitalismu? Bylo to především a hlavně následkem událostí z doby světové války. Tehdy máje před očima válečný stav metalurgický, chemický i textilní, průmysl se stal obětí sugescí vlád. Byly zbudovány továrny, mající učiniti zadost momentální potřebě. Bylo utvořeno autoritářské hospodářství. Toto prodávalo za výhodné ceny, takže podnikatel nemusil tak úzkostlivě studovat režijní cenu.

S nastavším mírem nezbytnost rekonstituční periody má za následek rozvoj metalurgie, zvýšení cen surovin. Státy, které se zúčastnily války, musejí definitivně zúčtovat se vším tím, k čemu je světová válka donutila. Všeobecná praxe sociálních reforem, pensí, alokací a sociálních pojištění spotřebovuje značné procento státních příjmů. Průmysl trpí těžkými daněmi, které se inkorporují do výrobních cen. Všichni prostředníci zakončují rovněž všechny důsledky zvýšení fiskálních poplatků. Tak mechanismus vztahů mezi cenami ve velkém a malém se stává těžkopádnějším. Změny cen ve velkém mají již jen slabý vliv na ceny v malém.

Jakým způsobem dojítí tedy k onomu pravidelnému se pohybování kolem výrobní ceny, které tvořilo regulační mechanismus oběhu kapitálu a přemísťování lidí?

Hospodářská situace národní i mezinárodní, je ztížena přijetím celních režimů často prohibičních, jež tvoří nepřekonatelné překážky cirkulaci zboží.

Ve Spojených státech a v Jižní Americe jsou odhlasovány zákony, které omezují nebo dokonce zakazují cizí imigraci. Střední Evropa bude zaplavena masami lidí, jež nebudou moci vůbec kupovat. Ba i v lépe prosperujících státech dělníci nebudou mít dosti vysokých mezd, aby jim bylo možno získati větší množství průmyslových výrobků, většího bohatství nebo více služebnictva.

Pokrok techniky, užití vysokých výdělků, způsobených válkou, průmyslníky i zemědělci usnadní vývoj zlepšení kupní schopnosti i továrníků i velkozemědělců. Tak den ode dne se uskuteční, mimo regulující úkazy cen, v normálním kapitalistickém režimu rozpor mezi masou výrobků a kupní schopností většiny spotřebitelů.

Na místo kapitalistického režimu nastoupí hospodářství s rysy velmi umělými a nezaloženě na základně vyrovnané, pevné a tedy trvalé.

Jak odpomoci tomuto zlu? Navrátiti se k režimu svobody co možná nejdokonalejšímu nejprve uvnitř jednotlivých států, potom ve vzájemném styku oněch států, za tím účelem, aby samočinný mechanismus cen měl též vliv jako kapitál, jenž se vynakládá za zužitkování nejužitečnější jednotlivcům i kolektivitám.

Je to možno?

Nahraditi kapitalistické hospodářství, jež je zcela normálním, absolutistickým režimem, v němž by vůle státu nebo profesionálních skupin vytvořila onen regulační pohyb, který přizpůsobí spotřebu výrobě? Jde tu o těžký úkol, který připravil již mnohé zklamání průkopníkům tohoto »dirigovaného hospodářství«.

Najdeme spásu v mezinárodních rozmluvách organisovaných pod vedením vlád a schopných nahraditi imperium strachu, rezervovanosti, nedostatečné bezpečnosti režimem důvěru vzbuzujících a uspořádaných vztahů, jenž uskuteční současně uvnitř státu i na mezinárodním fóru urovnání schopností a zájmů?

O tom je třeba uvažovati; je to však zároveň i věc rozvíjející činnost vládní i profesionální.

Je důležité zdůrazniti možnost i účinnost těchto metod. Od jejich úspěchů nebo nezdaru závisí možné trvání krise vyvolané intervencionismem mnoho a mnohotvárným, tendencí k monopolům, jež zničily regulační mechanismus kapitalistického režimu.

Rozbor mechanismu cen v hospodářském prostředí, ovlivňovaném intervencionismem, faktickým ustavením monopolů, celními režimy, jež jsou v rozporu s volným oběhem zboží, velmi těžkými daněmi, jež neumožňují adaptaci cen v malém změnám cen ve velkém, dovolil nám tvrditi, že kapitalistický režim ztratil regulační mechanismus své činnosti.

Je-li toto konstatování odůvodněno, vysvětluje dostatečně trvání krise. Likvidace krise se neděje zde samočinně, jak tomu bylo při krisích cyklických. Tam střídání velmi aktivních period, charakterisovaných všeobecným stoupnutím cen bylo nahrazováno řadou likvidačních měsíců, která se mohla prodloužiti až asi na dobu jednoho nebo dvou roků.

Dnes je nám známo, že byly zbudovány obrovské podniky, které investovaly do svých továren,

budov a strojů sta a sta milionů. Jejich mohutná výroba převyšuje možnosti poptávky v přítomnosti i v budoucnosti. Bylo by třeba je zrušiti zcela neb aspoň částečně. Jak se však odvážiti to učinit, když koalice zájmu vládne veřejným míněním a politickými vlivy? Veřejná moc je tu povinna účinným zásahem podporovati tyto podniky a zachraňujíc ty, jichž se krise dotkla, prodloužiti hospodářskou stagnaci nebo dokonce jen své vlastní panství. Kapitalistický stroj byl pochroumán; ztratil svou nejdůležitější součást: regulátor cen v režimu volnosti a svobody, jenž samočinně přizpůsoboval výrobu spotřebě. Chyby se tu stávaly zřídka a byly snadno napravitelné, protože se toto napravování vlastně dělo rovněž samočinně. V krátkém čase povrchní a špatně zbudované podniky mizely a nebezpečí nadvýroby bylo navždy odstraněno.

Je tedy méně významno precísovatí rysy kapitalismu než odpovědi na otázku, je-li možno opatřiti znovu tomuto režimu trvalou možnost přizpůsobiti výrobu spotřebě.

Návrat k režimu svobody, jenž by vylučoval veškerý intervencionism, jehož formy jsou dnes nesčetné, byl by nejjednodušším prostředníkem a také nejúčinnějším znovu dáti ceně její vůdčí úlohu, a to pokud jde o lidi i o kapitál směrem k nejlepšímu možnému užití. Avšak která vláda by se odvážila zničití režim celní ochrany, sociální zákonodárství — ovšem jen v tom, co má škodlivého — organizaci, která dovolila uzavření průmyslových a obchodních dohod, vedoucích ke skutečným monopolům?

Je samozřejmo, že veliké a rychlé změny hospodářského prostředí, vybudovaného intervencionismem během více než čtvrtstoletí, by měly za následek u většiny národů pobouření celého hospodářství a že by z nich plynula nejstrašnější krise ze všech sociálních, politických i hospodářských.

Zdali se nekonstatuje již přes rok velmi zjevná tendence k rozvoji protekcionismu u všech velkých národů? Stát není již dnes ochranou slabých, vydeděných, nýbrž mocných, kteří jsou uvedeni do rozpaků, venkovských mas, které se strachují o pád cen svých výrobků. Všeobecným pravidlem vládní činnosti je obdržeti revalorisaci, restauraci v rámci národním. Není možno doufati v převrat těchto tendencí, pokud tu nebude působiti čas. Světová situace je však do té míry vážnou, že je třeba bezodkladně jednati, uvésti znovu řád a pořádek tam, kde panuje všeobecný chaos.

Proto také vyjma několika teoretiků, kteří pěstují pravdu, protože ji milují pro ni samu, ani vlády, ani podnikatelé si vůbec nepřipouštějí myšlenku dáti se vésti vlivem hospodářské teorie; nikdo nežádá návrat k volnému obchodu, nikdo nevidí spásu v tom, aby se upustilo od intervenční praxe, od praxe organisující monopoly.

Mnozí naopak dávají přednost »hospodářství dirigovanému«.

Vůle, mající autoritu, již nelze bráti v pochybnost, disponující mohutnou a bezpečnou dokumentací, by rozvinula svou činnost v tom směru, aby dosáhla nejlepšího vytěžení kapitálu a pracovní síly. Myšlenka tato není právě novou, originální. Všechny kolektivistické systémy vybudovaly systém přizpůsobení výroby potřebám pod absolutní kontrolou státu čili zástupců kolektivity. Maurice Bourguin ve svém znamenitém díle »Socialistické systémy« poukázal na všechna nebezpečí režimu, v němž stát má nesmírnou moc, která zabírá veškerou možnost činnosti jednotlivcovy. Má to za následek nadlidský úkol veřejné správy, složené s nescíslných orgánů, vyživovaných veřejnými prostředky a její úžasnou odpovědnost.

»Porušení hospodářských relací, nešetrnost, povlovný úpadek výroby, universální vláda smyšleného a potlačování, to jsou zla, plynoucí z kolektivistické formy státní.«

Pokusy »dirigovaného hospodářství«, které byly uskutečněny během těchto posledních let, potvrzují to, co předvídal Maurice Bourguin již r. 1904. Od té doby dožili jsme se úplného uskutečnění »dirigovaného hospodářství v Rusku«. Zajistilo masám širší zadostiučnění potřebám než režim kapitalistický? Kdo z těch, jichž ideálem je stále zlepšování materiálního i morálního osudu lidstva, by si přál generalisovaného vývoje ve směru sovětských pokusů?

I válka předepsala v hospodářském oboru opatření absolutisticky prováděná. Není možno však

je posuzovati podle výsledků, k nimž vedla. Tehdy byl nedostatek poživatin, a za takových okolností, kdy skladiště s potravinami nedostačovala k výživě válčících mocností, mělo býti zajištěno zásobování národů. Bylo však možno konstatovati základní chyby myšlenky »dirigovaného hospodářství«. Statisticky, podle nichž byla stanovena míra potřeb, jimž se mělo učiniti zadost, vedly k omylům v oceňování. Rovnice »výroba—nabídka devis—vyhovění řádným poptávkám« byla jen zřídka vyřešena.

Duch bdělosti a neustálého úsilí dojíti k šťastnému výsledku, jenž je charakteristickým rysem osobní iniciativy, scházel často veřejným, správním organisátorům výroby.

Jak pohlížeti na neúspěch »dirigovaného hospodářství« a jeho metod, o němž si myslili před několika lety Američané, že jejich zásluhou bylo, že bylo vynalezeno a poprvé v praxi užito?

Pod vlivem národohospodářů, bankéřů, vedoucích velikých závodů, byl organisován na Harvardské universitě zvláštní ústav pro předvídaní hospodářských událostí. Z množství křivek, uměle sestrojených, vybírán byl prvek, dominující nad celou spleť událostí. Tu federální systém rezervních bank doufal řídit hospodářství změnami diskontních sazeb, otevřením nebo uzavřením úvěru, získáváje užitím kapitálů, jichž proud se tvořil úplně závisle na bankovních operacích, maximální produktivitu a rentabilitu. De facto nejhorším zklamáním byla odměna tohoto vynikajícího úsilí a této namáhavé práce. Prestíž dirigovaného peněžního systému, působícího na hospodářství a dospívajícího k nejlepšímu pro kolektivitu výsledku, užití kapitálu a pracovních sil, zmizela.

Je tedy třeba vzdáti se veškerého zlepšení světové hospodářské situace, zatím co mizí všeliká naděje na návrat k režimu volnosti a svobody, a vůbec nepočítati s dobrými výsledky absolutistického režimu, poněvadž těchto prostě není?

Je-li rozumnější oddati se nečinnosti nebo horlivě pátrati po nových cestách lepší organisace národních hospodářství, majících potom připravití jejich nepřetržitý styk s organismy mezinárodními, jež bude třeba vybudovati?

Není přijatelné nechati se vyvíjeti samy události. Jsem přesvědčen, že kapitalismus sám v sobě, pouhou hrou svého vlastního ústrojí, není již schopen vzkřísení a nemůže rychle odstraniti krizi. Pravidelný chod tohoto mechanismu byl porouchán válečnými a poválečnými událostmi. Nepovažují však za nemožnost vzkřísiti kapitalismus k novému, spořádanému životu. A myslím, že jest si toho přáti jednak proto, aby bylo vyhověno oprávněným aspiracím lidstva k blahobytu, jednak proto, abychom my nebo naši potomci byli ušetřeni zhoubné zkázy režimu, zajišťujícího veškerá dobrodíní volnosti a svobody. Upadá-li kapitalismus, má to v důsledku režim absolutistické kontroly. Nelze však vůbec mluvití o volnosti a o svobodě v prostředí, podřizujícím veškeru spotřebu dobré vůli všemocných rozhodčích o výrobě a distribuci. Závísí-li ukojení našich potřeb, našich chutí na rozhodnutích veřejné moci, jakou můžeme míti naději na nezávislost?

Jak zachrániti kapitalistický režim? Každý pozorný pozorovatel hospodářských událostí musí chtě nechtě přiznati, že výroba se provádí často za hrozných podmínek, blízkých anarchií. Víme však, že tento faktický stav neplyne ze samého režimu, nýbrž je výsledkem útoků, jež byly na tento režim spáchány. Je však třeba nahraditi nepořádek pořádkem a nikoliv zbytečně odpovídati na obžaloby stejným způsobem.

Zájemci sami musejí se postarati o nutnou nápravu, a to nejprve uvnitř státu, pak i ve stycích mezinárodních, zatím co vlády, jako zástupci a ochránci k tomu užitých prostředků i spotřebitelů, intervenují, aby sledovaly úsilí organisátorů výroby a zabránily vzniku monopolů, škodících veřejnému zájmu.

Jednotlivá povolání uvnitř každého státu musejí býti metodicky organisována. Marnotratnému a zbytečnému zneužívání statků, nerozumnému investování kapitálů, činěnému jen proto, že si toho přejí ti, již svými úsporami kapitál vytvořili a kteří měli tím větší katastrofální odvahu, čím je snazší riskovati cizí kapitál, všemu tomu se odpomůže v budoucnosti povinným sdružením všech podnikatelů téže kategorie.

Bude mi namítáno, že takový plán omezuje svobodu, že dojde v každém případě k tomu, co jsem právě podrobil kritice a že přese všechno moje úsilí a snahu docházím zase jen k absolutistickému, státem diktovanému režimu.

Budme však přesnější. Přeji si režim organisovaný sice ve spolupráci s vládou, ale organisovaný na podnět zájemců. Myslím, že se nyní nemůžeme obejít bez výrobních statistik, kterých až do dneška ovšem vůbec není v některých hospodářských odvětvích. Vypracování těchto statistik bych ovšem nesvěřil orgánům státním: toto poslání musí spadnouti na prostředí, jež je odpovědno za organisaci zemědělskou, průmyslovou i obchodní.

Půjde tu o těžký úkol, jenž si vyžádá mnoho kontrol a přezkoumání, o tom není pochyby. Umožní však vytvoření inventáře, nezbytného ke studiu přízpusobení výroby spotřebě a potřebám, jichž odhadnutí bude ostatně vždycky velmi nesnadné.

Výsledky, k nimž se posléze dojde na mezinárodním fóru, umožní mezinárodní schůzky a sjezdy, jež si všimnou všech důsledků nadvýroby a upozorní na ně a dovolí pátrání po nejvhodnějších prostředcích k vytvoření stálých obchodních styků. Musí se dojíti k přesnému stanovení dovozu každého státu, a to stanovenému společnou úmlouvou.

A tak místo samočinného regulátoru někdejšího kapitalistického režimu, nastoupí režim národních i mezinárodních dohod, jež budou výsledkem debat mezi podnikateli metalurgie, zbrojení, textilního průmyslu atd.

Jde tu o provedení velikého úkolu, ale nutného pod tíží všeho toho zla, které vyčerpává dnes všechny civilisované národy.

Bude tu třeba mnoho obětavosti se strany podnikatelů a změny činnosti státní. Bylo by vskutku záhodno více si všimati úřadů, ústavů a podniků, jež si všímají situace a vývoje národního hospodářství. Ne snad proto, aby ministr národního hospodářství se stal absolutním monarchou ve státě, ředitelem výroby a rozdělování statků; stane se pouze poradcem, informátorem vládních orgánů a profesionálních sdružení. Dnešní události si žádají poněkud jinou strukturu než ta, jež byla možná v minulosti. Tato organisace se ovšem uskuteční jen za cenu velkého úsilí, pevné vůle, neustálé práce. Ve všech těchto projevech vysokých lidských vlastností může začít Francie.

VNITŘNÍ A ZAHRANIČNÍ POLITIKA.

A. VNITŘNÍ.

V posledních týdnech jest možno konstatovati — přes různé přehánky — vyjasnění politické situace, s čímž souvisí i rychlejší spád politických porad a prací, zvýšený zájem a větší chuť k politickému jednání a to i tehdy, když nelze mluvit o pevných a hotových výsledcích dohod a jednání. Novinami prošlo několik úvah přimlouvajících se za lepší modus vivendi mezi blokem agrárním a skupinou sociálně-demokratickou; i tu nastalo zmenšení napětí i když dochází k přestřelkám — na příklad o Radiojournal, kdy zákaz přenosu Kautskyho přednášky z Vídně vedl k ostré polemice mezi »Právem Lidu« a »Venkovem«.

K vyjasnění politické situace jistě přispělo i konečné rozhodnutí o novém ministru železnic, jímž byl jmenován ministerský rada ing. Hůla, který již před tím na sebe upozornil memorandem o reorganisaci železnic. Železnice dlouhou dobu již byly bolavým bodem našeho hospodářského života, zejména když stoupající pasivita železnic žádá si nových a nových obětí od státní pokladny. Program ministra železnic spočívá ve sloučení všech oborů dopravy, tak, aby jednotlivé obory si nekonkurovaly; jeho plán nepočítá s osobní restrikcí, což přispělo hodně k tomu, že změna v ministerstvu železnic byla přijata sympaticky, nehledíme-li k tomu, že sociální demokracie se omezila na protest proti způsobu, jakým byl nový ministr jmenován. Železnice potřebují pronikavé reorganisace, kterýžto úkol